

С. В. Можаровська

(Житомирський державний

університет імені Івана Франка)

ФОНЕТИЧНІ ДІАЛЕКТНІ РИСИ В ГОВІРЦІ

С. ТХОРИН КОРОСТЕНСЬКОГО Р-НУ

ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛ.

Фонетична система українськомовного діалектного континууму загалом та північноукраїнського наріччя зокрема привертала увагу вчених і з позиції діахронії, і синхронії (Ф. Жилко, Б. Кобилянський, С. Бевзенко, Г. Шило, Й. Дзендзелівський, А. Москаленко, К. Герман, А. Залеський, М. Никончук, П. Ткачук, Г. Півторак, І. Матвіяс, Т. Назарова, Г. Мартинова, Л. Фроляк, В. Мойсієнко, В. Михайленко,

Г. Гримашевич, О. Іщенко, М. Гнатюк та ін.), хоча фіксація нового діалектного матеріалу, простеження особливостей функціонування говіркових рис у діалектному тексті актуалізують проблему дослідження фонетичної системи як сереньпополіського ареалу загалом, так й окремої говірки зокрема. З огляду на мету нашої статті насамперед відзначимо дослідження фонетичної системи середньополіських говірок, яке здійснювали М. Никончук [6], Т. Назарова [4; 5], В. Мойсієнко [3], Г. Гримашевич [1; 2] та ін.

Мета нашої розвідки – проаналізувати фонетичні особливості говірки с. Тхорин Коростенського р-ну Житомирської обл. у царині консонантизму на матеріалі записаних зразків зв'язного говіркового мовлення від інформанта старшого покоління (Гришук Ольги Степанівни (1955 року народження)) під час діалектологічної практики в червні 2023 року.

Серед фонетичних рис у системі консонантизму відзначаємо насамперед такі:

1) значне пом'якшення низки приголосних звуків у різних позиціях з огляду на практичну відсутність звука [и] та заміну його на [і] в будь-якій позиції в слові, а також через здатність звука [е] пом'якшувати попередній приголосний: *да'л'і* нам у'частка / *ж'ал'і с'ер'нам'і ж'і'то* / *сно'н'і в'йе'зал'і* / а *т'і'йе сно'н'і* ў *коп'і клал'і* / *ком'байном* зноў *моло'т'іл'і м'і* їх *п'ід'нос'іл'і* до *ком'байна* / бо їх *п'ерш* ў *ск'ірди* *к'лал'і* / а *по'том* да'ваі *моло'т'іл'і* *комба'йни*; / і *пр'ін'е'с'е* од'ну *пр'їд'е* 'д'ругу / *трет'у* да с'о'годн'і *кажут* *шта'х'ети* а ў нас *ка'зал'і* *плот* / до *пло'та пр'їў'їаже* *т'ім* // ўже *та'ка* *троїца* / *бе'рези гу'л'ал'і*; *ал'е* *наша* *ко'л'іс'* *свад'ба* була *в'ес'е'л'ейша* *б'і т'е'н'ер* с'о'годн'і *ест'ради* / а то *йак* за'грає *гар'мошка* да за'бохайе *бара'бан* / *йак* за'бохайут' у *бара'бан* / то і хоч *і мертв'ї* / то *ўста'ваі* да *танц'уї* / бо *в'їд'ержат'* *н'е* *'можна* / бо воно і *праўда* *та'к'е*;

2) ствердіння [ц], [р], [с] (останнє – здебільшого в постфіксі -ся, (-сь)): ну ў *ман'е* ў *д'і'т'інств'і* була така *троїца* буў *бат'ко* то *пойд'е* ўже *троїца* *пойд'е* ў *л'ес* / *в'їрубайе* *три* *бе'рези*; *боршч* а ў *д'ецтв'і* а *м'і* ў *д'ецтв'і* *наш* *назби'райемося* *ўс'е* *ц'їйе* *д'ет'і* ў *школ'і* / *по* *те* *вес'на* *пр'їйд'е*

попри'ход'імо з 'школи і йдом рват' на 'поплоў ка'зал'і на 'поплоў шчав'л'у нар'вом то'го шчав'л'у / і 'хлопци і д'еў'к'і і ўс'е до 'куп'і / хто бол'ш нар'ве; а в нас та'ко 'хвойу в'і'рубвал'і да роб'іл'і кв'ётк'і да ти'йе ўже їдут' до молодого / моло'ду ве'зут' да ї до моло'дойе / да 'йолце це не'сут' да ўже й спе'вайут' 'н'есн'і до то'го 'йолца; йак 'при'їшла вес'на / 'ором у го'род'і / 'сад'ім і кар'топл'і / і 'бура'к'і / і каба'ч'к'і / а глаўне поса'д'іл'і ўс'е те / ў береж'ках 'ветк'і 'с'ёйу по'с'ёйу;

3) відсутність звука [ф], його заміна переважно буквосполученням хв: до цоїе воїни то йа да'вала / і'кони повиш'вала і сал'хветк'і і ўс'е да'вала вез'л'і і ў 'Пол'шу / і ў Ка'наду вез'л'і / то ўс'е ма'н'е про'с'іл'і / і йа ўс'е да'вала / йа л'уб'іла в'иши'ват'; м'ікола **про'хв'імов'іч** / в'он ма'н'е ўч'іў у чет'вертиї клас / у 'н'ершиї / 'друг'ії / 'трет'ії і чет'вертиї / по'бач'іў / а л'он ўже йшоў // а в'он сам не 'помн'у от'куда. Про відсутність [ф] у мовленні середньополіського діалекту писав М. Никончук [2, с. 47];

4) заступлення африкати [дж] звуком [ж]: да шче ж 'треба поро'б'іт' у'дома / бо 'ўдома ха'з'а'ство да те / да шче ї 'йёдомо ў чу'же с'ё'ло в'істу'пат' / ў чу'же с'ё'ло 'йёдом в'істу'пат' / да при'йёдомо ў триї ча'сиї **при'йе'жал'і** да 'ўранциї ж на ро'боту зноў 'треба.

Дослідження фонетичних особливостей допоможе нам краще розуміти нашу мовну спадщину, підтримувати діалектну розмаїтість і сприяти збереженню мовного багатства нашої країни. Водночас збереження говіркових фонетичних рис свідчить про сталість фонетичної діалектної системи.

Отже, реалізація фонетичних рис у діалектних текстах говірки села Тхорин Коростенського району Житомирської області – важливий аспект у вивченні, збереженні та відтворенні культурної спадщини. Ці фонетичні особливості відображають унікальність та багатогранність мовної традиції, яка заслуговує нашої уваги, потребує фіксації та введення до наукового обігу.

Література

1. **Гримашевич Г. І.** Діалектні тексти середньополіських говірок як джерело збереження фонетичних особливостей. *Філологічний часопис : науковий журнал*. Умань : ВПЦ «Візаві»,

2019. Вип. 1 (14). С. 12 – 20. 2. **Гримашевич Г. І.** Фонетичні особливості говірки села Черевки Овруцького району Житомирської. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2022. Вип. 56. С. 43 – 46.
3. **Мойсієнко В. М.** *Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст.* : Монографія. Житомир, 2006. 448 с.
4. **Назарова Т. В.** Деякі фонетичні гіперизми в українських говірках нижньої Прип'яті. *Діалектологічний бюлетень.* 1961. № 8. С. 18 – 30. 5. **Назарова Т. В.** Проблема перехідних говірок між українською та білоруською мовами. *Праці XI Республіканської діалектологічної наради.* Київ : Наук. думка, 1965. С. 90 – 105. 6. **Никончук М. В.** *Правобережнополіські говірки в лінгвогеографічному висвітленні* : Монографія. Житомир, 2012. 316 с.